

თამარ გვარამაძე*

ადამიანის უფლებები და ხელოვნური ინტელექტი

წარმოდგენილი სტატია ეხება ბოლო ათწლეულის ერთ-ერთ ყველაზე აქტუალურ საკითხს, როგორცაა ხელოვნური ინტელექტი. ამ თემასთან დაკავშირებული არაერთი საკითხი სამეცნიერო განხილვებისა და კამათის საგანია, თუმცა სტატიის მიზანი საკითხის ადამიანის უფლებების პერსპექტივიდან შესწავლაა. წინამდებარე კვლევის ფარგლებში დასმული მთავარი კითხვაა, ახდენს თუ არა ხელოვნური ინტელექტი ადამიანის უფლებებზე ნეგატიურ გავლენას და რამდენად რეალურია ეს საფრთხე საქართველოში. სტატიის შედეგები ცხადყოფს, რომ ხელოვნური ინტელექტი, როგორც მეოთხე ინდუსტრიული რევოლუციის პროგრესული პირმშო, არათუ ინდივიდების პერსონალური მონაცემების გამჟღავნების და არალეგიტიმური მიზნებით, არაპროპორციულად დიდი ოდენობის მონაცემთა დამუშავების საფრთხეს ქმნის, არამედ, უარყოფით გავლენას ახდენს არაერთი სხვა უფლების და თავისუფლებით სარგებლობაზე. ციფრული ტექნოლოგიების და ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებით მარტივად შესაძლებელი ხდება ისეთი უფლებების არალეგიტიმური და არაპროპორციული შეზღუდვა, როგორცაა გამოხატვის და შეკრების თავისუფლება, გაერთიანების უფლება, შრომის უფლება, ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობა, საარჩევნო უფლება, თანასწორობის უზრუნველყოფა და ა.შ. უფლებებზე ნეგატიური გავლენის კვლევის გარდა, სტატია მიმოიხილავს იმ მინიმალურ ევროპულ სტანდარტებს, რაც ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების პროცესში ადამიანის უფლებების დაცვას ითვალისწინებს, ასევე სტატიაში განხილულია რამდენიმე ქვეყნის მაგალითი მათი მხრიდან ადამიანის უფლებებზე ხელოვნური ინტელექტის ნეგატიური ზეგავლენის შესამცირებლად გადადგმული პოზიტიური ნაბიჯების თაობაზე. სტატიაში საკითხები შესწავლილია შედარებითი კვლევის მეთოდით. სტატია ასევე გამოკვეთს საქართველოში ხელოვნური ინტელექტის რეგულირების კუთხით არსებულ გამოწვევებს და კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ ტექნოლოგიური პროგრესის დაჩქარებული ტემპის კვალდაკვალ, ანალიზზე დაფუძნებული გადაწყვეტების და მბოჭავი რეგულაციების დადგენა საქართველოში აუცილებელია იმისთვის, რომ მოხდეს ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების პროცესში ერთის მხრივ დადებითი ეფექტის და პოზიტიური შედეგების გამოყენება და მეორეს მხრივ არ მოხდეს ამ ტექნოლოგიების მეშვეობით არალეგიტიმურად, უხეშად და არა პროპორციულად ადამიანის უფლებებით დაცულ სფეროებში ჩარევა.

საკვანძო სიტყვები: ხელოვნური ინტელექტი, ადამიანის უფლებები, ხელოვნური ინტელექტის შესახებ კონვენცია.

1. შესავალი

გასული საუკუნის 50-იან წლები ხელოვნური ინტელექტის, როგორც ტერმინის დაბადების დროდ მიიჩნევა, როცა 1955 წელს სამეცნიერო კონფერენციაზე ჯონ მაკკარტიმ, რამდენიმე კოლეგასთან ერთად განხილვისას, პირველად გამოიყენა ეს ტერმინი და გამართა მსჯელობა მასთან დაკავშირებით.¹ სულ რაღაც ოცდაათი წლის შემდეგ, 80-იან წლებში, ხელოვნ-

* სამართლის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის ასოცირებული პროფესორი, საქართველოს სახალხო დამცველის პირველი მოადგილე.

¹ გაბისონია ზ., ინტერნეტ სამართალი და ხელოვნური ინტელექტი, გამომცემლობა „იურისტების სამყარო“, თბ., 2022, 443, 453.

ნურ ინტელექტზე მომუშავე კომპანიებმა პირველ კომერციულ წარმატებასაც მიაღწიეს.² მიუხედავად განვითარების ასეთი ტემპისა, ალბათ რთულად წარმოსადგენი იყო თუ რა სწრაფად და ფართოდ შემოიჭრებოდა ხელოვნური ინტელექტი ადამიანთა ყოველდღიურობასა და ცხოვრებაში. ის ამ ყოველდღიურობის ნაწილი გახდა არა ისე, როგორც უბრალოდ ტექნიკური საშუალება ან ნივთი თუ პროგრამა, არამედ იმ დოზითაც, რომ სამეცნიერო ლიტერატურაში, სამართლის მკვლევრები, მათ შორის ქართველი მეცნიერები, მსჯელობენ და განიხილავენ ხელოვნური ინტელექტის სამართლის სუბიექტად აღიარების და ე.წ. „ელექტრონული პირის“ ცნების გაჩენის საკითხებზე.³

დღეს უკვე რეალობაა, რომ თანამედროვე ტექნოლოგიები ადამიანის ცხოვრების განუყოფელი ნაწილია, იქნება ეს ჩეთბოტი, ვირტუალური თანამემნე, სისტემა რომელიც თარგმნის ან ხატავს, ახდენს ადამიანის ფინანსების ინვესტირებას, წარმოდგენილია უპილოტო ავტომობილით თუ საფრენი საშუალებებით,⁴ მათ შორის, ჩვენი ყოველდღიურობაა, ისეთი რეალობაც, სადაც იაპონიის მიერ შექმნილ „ჩეთბოტ“ მირაის ტოკიოში ოფიციალურად ცხოვრების უფლება მისცეს, ხოლო „ჰანსონ რობოტიკის“ ადამიანის მსგავს რობოტ სოფიას კი საუდის არაბეთმა მოქალაქეობა მიანიჭა.⁵ მიუხედავად აღნიშნულისა, უცნაურად ჟღერს თუმცა, დღემდე თავად ხელოვნური ინტელექტის ცნებაზე სხვადასხვა დარგის ექსპერტებსა და მეცნიერთა შორის შეთანხმება არ არსებობს, რაც ცხადია, შემდეგ უკვე საკანონმდებლო დეფინიციის ჩამოყალიბების მიზნებისთვის იქნებოდა განმსაზღვრელი.⁶ ცნების საკითხი ცხარე დებატების და განხილვების საგანია, რასაც მეცნიერები სტრატეგიული, ეთიკური და სამართლებრივი კუთხით სწავლობენ და აქტიურად განიხილავენ სამეცნიერო წყაროებსა თუ დისკუსიებში.⁷

საზოგადოებრივი ცხოვრების სივრცეში ხელოვნური ინტელექტის ღრმად შემოჭრის და მის ირგვლივ მიმდინარე ძალიან ცოცხალი და ცხარე, სამეცნიერო თუ არა სამეცნიერო, დებატებისა და დისკუსიის, განსაკუთრებით კი მისი სამართლის სუბიექტად აღიარების ირ-

² გაბისონია ზ., ხელოვნური ინტელექტის არსი და მისი სამართლის სუბიექტად ცნობის პრობლემა, ჟურნ. „იუსტიცია“, №1, 2022, 129, <https://iustitia.gov.ge/uploads/1672146396.1full_en.pdf> [10.08.2024].

³ მეცნიერთა შორის განიხილება ორი პოზიცია, ნაწილი თვლის რომ ხელოვნური ინტელექტი შესაძლოა განიმარტოს მხოლოდ როგორც ტექნიკური საშუალება ნივთის სამართლებრივი რეჟიმის უფლებით. მეორე შემთხვევაში კი ხელოვნურ ინტელექტს შეიძლება მიენიჭოს სამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტის სტატუსი, ე.წ. „ელექტრონული პირის“ სახით, იურიდიული პირის მსგავსად სამართლის ფიქციის საფუძველზე. მკვლევარებიც აგრძელებენ კამათს იმაზე შეძლებს თუ არა ხელოვნური ინტელექტი გახდეს სამართლებრივი ურთიერთობის დამოუკიდებელი სუბიექტი და იყოს საკუთარ ქმედებებზე დამოუკიდებლად პასუხისმგებელი პირი თუ არა. შეად., გაბისონია ზ., ხელოვნური ინტელექტის არსი და მისი სამართლის სუბიექტად ცნობის პრობლემა, ჟურნ. „იუსტიცია“ №1, 2022, 131, <https://iustitia.gov.ge/uploads/1672146396.1full_en.pdf> [10.08.2024]. გაბისონია ზ., ინტერნეტ სამართალი და ხელოვნური ინტელექტი, თბ., 2022, 509-511.

⁴ გაბისონია ზ., ინტერნეტ სამართალი და ხელოვნური ინტელექტი, გამომცემლობა „იურისტების სამყარო“, თბ., 2022, 463.

⁵ ბურკაძე ხ., ხელოვნური ინტელექტის სამართლის სუბიექტად მიჩნევის სტატუსისკენ, ჟურნ. "იუსტიცია", №2 (5), 2023, 36 <[https://iustitia.gov.ge/2023-N2\(5\)-32-44-%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%99%E1%83%90%E1%83%AB%E1%83%94.pdf](https://iustitia.gov.ge/2023-N2(5)-32-44-%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%99%E1%83%90%E1%83%AB%E1%83%94.pdf)> [10.08.2024].

⁶ გაბისონია ზ., ხელოვნური ინტელექტის არსი და მისი სამართლის სუბიექტად ცნობის პრობლემა, ჟურნ. „იუსტიცია“, №1, 2022, 129, <https://iustitia.gov.ge/uploads/1672146396.1full_en.pdf> [10.08.2024].

⁷ ბურკაძე ხ., ხელოვნური ინტელექტის სამართლის სუბიექტად მიჩნევის სტატუსისკენ, ჟურნ. „იუსტიცია“, №2 (5), 2023, 32, <[https://iustitia.gov.ge/2023-N2\(5\)-32-44-%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%99%E1%83%90%E1%83%AB%E1%83%94.pdf](https://iustitia.gov.ge/2023-N2(5)-32-44-%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%99%E1%83%90%E1%83%AB%E1%83%94.pdf)> [10.08.2024].

გვლივ მიმდინარე უმნიშვნელოვანესი დისკუსიის⁸ მიუხედავად, წინამდებარე სტატიის მიზანი არაა ამ დისკუსიაში წვლილის შეტანა და არც ხელოვნური ინტელექტის განვითარების ისტორიის კვლევა. სტატიის მიზანია შესწავლილი იქნას საკითხი: ახდენს თუ არა ხელოვნური ინტელექტი ადამიანის უფლებებზე ნეგატიურ გავლენას და რამდენად რეალურია ეს საფრთხე საქართველოში. ეს გავლენა მხოლოდ ერთი კონკრეტული უფლებით, მაგალითად პერსონალური მონაცემების დაცვის უფლებით შემოიფარგლება თუ ხელოვნური ინტელექტის გავლენა მზარდია ადამიანის არაერთი სხვა უფლების და თავისუფლების მიმართ. კვლევის წინაშე დასმულ კითხვებზე პასუხის გასაცემად მიმოხილულია ხელოვნური ინტელექტის რეგულირების კუთხით არსებული სურათი. ასევე საკითხები სხვა სამართლებრივი სისტემების გამოცდილების ფონზეა შესწავლილი. სტატიის გაცნობით მკითხველს შეექმნება ზოგადი წარმოდგენა თუ როგორ ახდენს გავლენას ადამიანის უფლებებით და თავისუფლებებით დაცულ სფეროზე ხელოვნური ინტელექტი და არსებობს თუ არა რაიმე მინიმალური საერთაშორისო ან ეროვნულ დონეზე მოქმედი სტანდარტი, რომლის გათვალისწინება უნდა მოხდეს ხელოვნური ინტელექტით სარგებლობისას, რათა შესრულდეს სახელმწიფოს მხრიდან ადამიანის უფლებების დაცვის პოზიტიური და ნეგატიური ვალდებულებები.

მიუხედავად იმისა რომ, სამეცნიერო ლიტერატურაში, მათ შორის ქართულენოვან წყაროებსა და ქართველ მეცნიერთა ავტორობით, წარმოდგენილია არაერთი კვლევა ხელოვნურ ინტელექტთან დაკავშირებული სხვადასხვა საკითხის ირგვლივ, სამეცნიერო წყაროებში ძალიან მწირია მსჯელობა წინამდებარე სტატიაში განხილულ საკითხთან დაკავშირებით. ამ მხრივ, საქართველოში ეს სტატია ერთ-ერთი პირველი მეცნიერული კვლევის მცდელობაა, რათა მოხდეს თემის პირველადი და ზოგადი შესწავლა. საკითხის შესწავლასთან ერთად კი, აკადემიური წრეებში გააჩინოს დაინტერესება, ამ თემაზე უფრო სიღრმისეული კვლევის განხორციელების მიზნით.

როგორც უკვე აღინიშნა, სტატიაში არ იქნება განხილული ხელოვნური ინტელექტის ცნების ირგვლივ მიმდინარე სამეცნიერო დებატები და სხვადასხვა კვლევის, მეცნიერის, თუ საერთაშორისო ორგანიზაციის შემოთავაზებული განმარტება. ადამიანის უფლებების, დემოკრატიის და კანონის უზენაესობის პრიზმის მნიშვნელობის გათვალისწინებით, სტატიაში გამოყენებულია ევროპის საბჭოს კონვენციით⁹ განსაზღვრული ხელოვნური ინტელექტის ცნება, რომელიც არის დროში უკანასკნელი, რამეთუ კონვენციის მიღება მოხდა 2024 წლის მაისში და ფაქტიურად ეს განმარტება წარმოადგენს საერთაშორისოდ აღიარებულ, მომავალში კონვენციის ხელმომწერი ევროპული და არა მხოლოდ, სახელმწიფოებისათვის სავალდებულო განმარტებას. აღნიშნული კონვენციის მეორე მუხლის თანახმად, "ხელოვნური ინტელექტის სისტემა" ნიშნავს მანქანურ ტექნოლოგიებზე დაფუძნებულ სისტემას, რომელიც პირდაპირ (აშკარა) ან არაპირდაპირ (ნაგულისხმევი) განსაზღვრული მიზნების მისაღწევად, მიღებული ინფორმაციის საფუძველზე ქმნის ისეთ შედეგებს, როგორცაა პროგნოზები, შინაარსი, რეკომენდაციები ან გადაწყვეტილებები, რომლებმაც შეიძლება გავლენა მოახდინონ ფიზიკურ ან ვირტუალურ გარემოზე. ხელოვნური ინტელექტის სხვადასხვა სისტემა გამოყენების დაწყების შემდეგ განსხვავდება ავტონომიისა და ადაპტაციის უნარით.¹⁰

⁸ გაბისონია ზ., ხელოვნური ინტელექტის არსი და მისი სამართლის სუბიექტად ცნობის პრობლემა, ჟურნ. „იუსტიცია“, №1, 2022, 136-138, <https://iustitia.gov.ge/uploads/1672146396.1full_en.pdf> [10.08.2024].

⁹ Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law, <<https://rm.coe.int/1680afae3c>> [15.08.2024].

¹⁰ იქვე.

კვლევის მეთოდოლოგიურ საფუძვლად გამოყენებულია, ზოგად მეცნიერული, ასევე სპეციალური კვლევის მეთოდები – ნორმატიული, სისტემური და შედარებით-სამართლებრივი.

2. ხელოვნური ინტელექტის გავლენა ადამიანთა ყოველდღიურობაზე და მისი რეგულირების გამოწვევები საქართველოში

გასული საუკუნის 50-იან წლებში დაწყებული ისტორია და ხელოვნური ინტელექტის შესაძლებლობები დიდი ხნის განმავლობაში ფანტასტიკური ჟანრის ლიტერატურისა თუ კინო ინდუსტრიის ნაწილს წარმოადგენდა, დღეს კი ხელოვნური ინტელექტის და თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენება საზოგადოებრივი ცხოვრების, კერძო კომპანიების თუ საჯარო დაწესებულებების საქმიანობის განუყოფელი ნაწილია. ჯანდაცვის სფერო, სოფლის მეურნეობა, საზოგადოებრივი წესრიგი, უსაფრთხოება, კულტურა, განათლება, გარემოს დაცვა და კლიმატის ცვლილებები, თავდაცვა თუ სხვა ნებისმიერი სფერო, ტექნოლოგიების და უკვე ხელოვნური ინტელექტის გარეშე უბრალოდ წარმოუდგენელია.¹¹

როგორ უნდა მოხდეს ხელოვნური ინტელექტის გამოყენება და დანერგვა საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში და როგორია სხვადასხვა ქვეყნის მიდგომა ამ საკითხის მიმართ, ეს კითხვა ცხადია არა მხოლოდ ზოგადი საზოგადოებრივი ინტერესის თუ მნიშვნელობის, არამედ მეცნიერთა კვლევის საგანსაც წარმოადგენს. სამეცნიერო ლიტერატურაში აღნიშნულია, რომ სახელმწიფოები თავად განსაზღვრავენ პრიორიტეტულ მიმართულებებს, ხელოვნური ინტელექტის სახელმწიფოებრივი და საზოგადოებრივი ცხოვრების საკვანძო სფეროებში დასაწერად, ასევე განსაზღვრავენ დანერგვის მასშტაბებს, ეტაპებს და ფორმებს. ამ მიდგომების შესწავლის მიზნით კი მკვლევართა ყურადღების ცენტრში ექცევა სხვადასხვა ქვეყნის სტრატეგიები, პოლიტიკის და ხედვის დოკუმენტები.¹² სხვადასხვა სამეცნიერო წყაროში, მკვლევრები მიმოიხილავენ როგორც ასეთი სტრატეგიული დოკუმენტების შინაარსს, ასევე მსჯელობენ და ასაბუთებენ სტრატეგიების ქონის აუცილებლობას.¹³ ამ კუთხით, ბოლო ათი წლის სხვა ქვეყნების გამოცდილების შესწავლა ქართველი მეცნიერების ინტერესის საგანსაც წარმოადგენს.¹⁴ საკითხის კვლევა ცხადია მნიშვნელოვანია, რამეთუ მეოთხე ინდუსტრიული რევოლუცია ცვლის პოლიტიკის კლასიკური ფორმირების პროცესს, სახელმწიფო მმართველობით ორგანოებს ამ პროცესში ხშირად უწევთ ტექნოლოგიურ ცვლილებებ-

¹¹ დღევანდელი მსოფლიო მიღწევების და რეალობას კარგად ასახავს მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის „მეოთხე ინდუსტრიული რევოლუციის ცენტრის“ ოფიციალურ ვებ-გვერდზე გამოქვეყნებული ინფორმაცია, ანგარიშების, კვლევების, ვიდეო-რგოლების თუ სხვა ფორმით. ასევე შეგიძლიათ იხილოთ ცენტრის ხელოვნური ინტელექტის მმართველობითი ალიანსის ინიციატივა, რომელიც აერთიანებს მსოფლიო მასშტაბით ინდუსტრიის ლიდერებს, მმართველებს, სამეცნიერო კვლევით ინსტიტუტებს და საზოგადოებრივ ორგანიზაციებს და ერთობლივი ძალისხმევით ხელოვნური ინტელექტის მსოფლიო დიზაინის, გამჭვირვალობის და ინკლუზიური პროგრამირების საკითხები მუშავდება. ამავე ვებ-გვერდზე ხელმისაწვდომია ინფორმაცია ტექნოლოგიური პროგრესის და ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების გამოცდილების შესახებ სხვადასხვა ინდუსტრიაში მსოფლიოს ირგვლივ, <<https://centres.weforum.org/centre-for-the-fourth-industrial-revolution/home>> [10.08.2024].

¹² ბურკაძე ბ., ხელოვნური ინტელექტის სამართლის სუბიექტად მიჩნევის სტატუსისკენ, ჟურნ. „იუსტიცია“, №2 (5), 2023, 35-36 <[https://iustitia.gov.ge/2023-N2\(5\)-32-44-%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%99%E1%83%90%E1%83%AB%E1%83%94.pdf](https://iustitia.gov.ge/2023-N2(5)-32-44-%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%99%E1%83%90%E1%83%AB%E1%83%94.pdf)> [10.08.2024].

¹³ იქვე.

¹⁴ გაბისონია ზ., ინტერნეტ სამართალი და ხელოვნური ინტელექტი, გამომცემლობა „იურისტების სამყარო“, თბ., 2022, 525-542.

ზე რეაგირების მოხდენა და არა თავად პროცესის წარმართვა.¹⁵ ზუსტად ასეთი საჭიროების გამო, სამეცნიერო ლიტერატურაში პოზიტიურ ქრილში განიხილება სხვადასხვა ქვეყნების მიერ სტრატეგიების დამტკიცება.¹⁶ საქართველოში ჯერ კიდევ 2020 წლიდან, მეცნიერები ასაბუთებენ თუ რამდენად მნიშვნელოვანია ხელოვნური ინტელექტით სარგებლობის თაობაზე ქვეყნის სტრატეგიული დოკუმენტის შემუშავება და დამტკიცება,¹⁷ უფრო მეტიც 2023 წელს ქართველმა მკვლევარებმა და მეცნიერებმა ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების პოტენციალის გააზრების საფუძველზე, კიდევ ერთხელ მიუთითეს ქვეყანაში სტრატეგიის არსებობის აუცილებლობაზე და სახელმწიფოს „ხელოვნური ინტელექტის საქართველოს ეროვნული სტრატეგიის სახელმძღვანელო პრინციპები“ შესთავაზეს.¹⁸ სამწუხაროდ, 2024 წლის ივლისის მდგომარეობით, ასეთი დოკუმენტი საქართველოში არ არის დამტკიცებული. ამ დროისთვის უცნობია, თუ როგორია სახელმწიფოს ერთიანი ეროვნული ხედვა ამ უაღრესად მზარდი მნიშვნელობის საკითხთან მიმართებით.

მიუხედავად იმისა აქვს თუ არა სახელმწიფოს დამტკიცებული ხედვის დოკუმენტი, ადამიანის უფლებების მიმართ გავლენის მასშტაბის შესაფასებლად, ცხადია მნიშვნელოვანია შესწავლილ იქნას საკითხი, გამოიყენება თუ არა საქართველოში ხელოვნური ინტელექტის პროგრამები.

როგორც უკვე აღინიშნა, სტრატეგიული პოლიტიკის დოკუმენტი ან რაიმე ხედვა, რომელშიც სახელმწიფოს გრძელვადიანი თუ მოკლევადიანი მიზნები და ამოცანები იქნებოდა განერილი ხელოვნურ ინტელექტთან დაკავშირებით, მათ შორის მითითებული იქნებოდა ადამიანის უფლებების მიმართ ზეგავლენის მასშტაბზე, 2024 წლის ივლისის პერიოდისთვის საქართველოში არაა დამტკიცებული. ამავე დროს, არ არის განერილი არც ხელოვნური ინტელექტის ცნება და ასევე, არ არის რაიმე აქტი, რომლითაც განისაზღვრებოდა საჯარო ან კერძო სფეროში ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების ზოგადი პრინციპები და მოთხოვნები. საქართველოში მოქმედი სამართლებრივი აქტებიდან მხოლოდ რამდენიმეშია ნახსენები თავად ხელოვნური ინტელექტი, როგორც საშუალება, რაც გამოიყენება ან მომავალში იქნება გამოყენებული ამა თუ იმ დარგობრივ საქმიანობაში. მაგალითად, ხელოვნური ინტელექტის მქონე პროგრამული უზრუნველყოფის (ე.წ. Machine Learning) დანერგვაა გათვალისწინებული ფინანსთა სამინისტროს მიერ რიგი საბაჟო პროცედურების განხორციელებისათვის მომდევნო წლებში სახელმწიფო საზღვრების ინტეგრირებული მართვის ფარგლებში.¹⁹ ხელოვნური ინტელექტის გამოყენება ნახსენები საქართველოს 2023-2025 წლების ტუბერკულოზის კონტროლის ეროვნული სტრატეგიასა და სამოქმედო გეგმაში,²⁰ ასევე, ხელოვნური ინტელექტის

¹⁵ გაბისონია ზ., ინტერნეტ სამართალი და ხელოვნური ინტელექტი, გამომცემლობა „იურისტების სამყარო“, თბ., 2022, 513.

¹⁶ იქვე, 543.

¹⁷ ხელოვნური ინტელექტის ეროვნული სტრატეგიის საჭიროება, კვლევის ანგარიში, 2020, <<https://btu.edu.ge/khelovnuri-inteleqtis-erovnuli-strategiis-satchiroeba/>> [02.08.2024].

¹⁸ კვლევა: ხელოვნური ინტელექტის საქართველოს ეროვნული სტრატეგიის სახელმძღვანელო პრინციპები, ბიზნესისა და ტექნოლოგიების უნივერსიტეტი, თბ., 2023, <<https://drive.google.com/file/d/1SRKp8Qe3jnJngO0W9OYNbhsnBigSb3tL/view>> [09.08.2024].

¹⁹ „საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის ინტეგრირებული მართვის 2023 – 2027 წლების სტრატეგიისა და მისი სამოქმედო გეგმის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს მთავრობის 2023 წლის 9 მარტი დადგენილება №92, <<https://matsne.gov.ge/document/view/5746129?publication=1>> [15.08.2024].

²⁰ „საქართველოს 2023-2025 წლების ტუბერკულოზის კონტროლის ეროვნული სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის,

გამოყენებასა და პოტენციალზე მითითებული საქართველოს პარლამენტის მიერ დამტკიცებულ სახელმწიფოს ენერგეტიკული პოლიტიკის დოკუმენტში.²¹

ზემოაღნიშნულ ნორმატიულ აქტებში ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებაზე ან შესაძლო გამოყენებაზე მხოლოდ მინიშნებაა, თუმცა, ამ სამართლებრივი აქტებისაგან განსხვავებით, „მონაცემებზე დაფუძნებული სტატისტიკური, ხელოვნური ინტელექტის და მანქანური სწავლების მოდელების რისკების მართვის დებულების დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2020 წლის 17 აგვისტოს №151/04 ბრძანება განსაზღვრავს საქართველოში კომერციული ბანკების, მიკრობანკების, არასაბანკო სადეპოზიტო დაწესებულებების, მიკროსაფინანსო ორგანიზაციების, საკრედიტო საინფორმაციო ბიუროს და სესხის გამცემი სუბიექტებისათვის, რომლებიც მათ შორის, ხელოვნურ ინტელექტს იყენებენ, ამ პროგრამის გამოყენების რისკების მართვის ჩარჩოს და ავალდებულებს ამ უკანასკნელებს შეიმუშაონ ასეთი შიდა დოკუმენტები, რისკის მართვის პროცედურებზე.²²

ზემოაღნიშნული მცირე რაოდენობის აქტებში ხელოვნური ინტელექტის მითითება, ცხადია ქმნის მოლოდინს, რომ ხელოვნური ინტელექტი შესაბამის დარგებსა და სფეროებში გამოიყენება. ამასთანავე, საქართველოში საჯარო სერვისების მიწოდების პროცესში ციფრული ტექნოლოგიებისა და ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების პრაქტიკის შესწავლა სამეცნიერო ინტერესსაც წარმოადგეს, მაგალითად, პროფესორი ზვიად გაბისონია, 2023 წლის სამეცნიერო სტატიაში „ციფრული მმართველობა და სამართლის ტექნოლოგიები იუსტიციის სისტემაში“ მიმოიხილავს ამ სისტემაში ციფრული მმართველობის განვითარების ტენდენციებს, რაც ხელოვნური ინტელექტის საკითხებსაც მოიცავს.²³ მეცნიერი აღნიშნავს, რომ ციფრული ტექნოლოგიები დაკავშირებულია ხელისუფლების მიერ საზოგადოებისთვის სხვადასხვა ონლაინ რესურსების შეთავაზებასთან, როგორცაა, სახელმწიფო რეგისტრაციების ონლაინ სერვისები, საჯარო ინფორმაციის ონლაინ გამოქვეყნება, საზოგადოებრივი ონლაინ გამოკითხვები, აქტიური ორმხრივი ინტერაქტივი სახელმწიფო სტრუქტურებსა და მომხმარებლებს შორის, სხვადასხვა ონლაინ სერვისების არსებობა, ხმის მიცემის ელექტრონული ფორმატი და სხვა. ასევე მითითებს, რომ ციფრული მმართველობის ჭრილში ქვეყნის მთავარ ინსტიტუციას საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო წარმოადგენს. მის დაქვემდებარებაშია, ერთის მხრივ, სსიპ – ციფრული მმართველობის სააგენტო, მეორეს მხრივ, საჯარო და სამეწარმეო რეესტრები, იუსტიციის სახლები, სახელმწიფო სერვისების განვითარების სააგენტო და ა.შ.²⁴ სამწუხაროდ, საქართველოში სხვა დაწესებულებებსა თუ უწყებებში, ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების თუ მისი ეფექტიანობის თაობაზე სამეცნიერო კვლევები საჯარო წყაროებში არ იძებნება. რაც შეეხება არასამეცნიერო კვლევებს, ხელმისაწვდომია მხოლოდ

ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის 2023 წლის 21 ივლისის №54/6 ბრძანება <<https://matsne.gov.ge/document/view/5863955?publication=0>> [10.08.2024].

²¹ „საქართველოს სახელმწიფოს ენერგეტიკული პოლიტიკის“ დამტკიცების შესახებ საქართველოს პარლამენტის 2024 წლის 27 ივნისის №4349-XIVმს-Xმპ დადგენილება, <<https://matsne.gov.ge/document/view/6212458?publication=0>> [10.08.2024].

²² „მონაცემებზე დაფუძნებული სტატისტიკური, ხელოვნური ინტელექტის და მანქანური სწავლების მოდელების რისკების მართვის დებულების დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2020 წლის 17 აგვისტოს №151/04 ბრძანება, <<https://matsne.gov.ge/document/view/4964423?publication=2>> [29.07.2024].

²³ გაბისონია ზ., ციფრული მმართველობა და სამართლის ტექნოლოგიები იუსტიციის სისტემაში, ჟურნ. „იუსტიცია“ 2023 1(4), <<https://doi.org/10.59172/2667-9876/2023-1/28-44>> [18.07.2024].

²⁴ იქვე.

2021 წელს ა(ა)იპ „ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტის“ მიერ მომზადებული ანგარიში,²⁵ რომელშიც შეფასებულია იმ დროისთვის არსებული სურათი. დოკუმენტში აღნიშნულია, რომ ხელოვნური ინტელექტის სისტემების დანერგვა საქართველოს საჯარო სექტორში განვითარების საწყის ეტაპზეა, თუმცა, კერძო სექტორში უკვე მრავლად გვხვდება აღნიშნული ტექნოლოგიის გამოყენების წარმატებული მაგალითები.²⁶ ამ ანგარიშში შეფასდა 50-მდე საჯარო დაწესებულებაში ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების პრაქტიკა, რამაც იმ პერიოდისთვის, აჩვენა რომ პროცესი საჯარო დაწესებულებებში იყო ქაოტური, ხოლო ცოდნა მწირი.²⁷ ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების მზარდი და სწრაფი ტენდენციის გათვალისწინებით, ამ ანგარიშში ასახული მონაცემები და შეფასებები შესაძლებელია დღეს უკვე აღარ ასახავდეს რეალობას, თუმცა ამ საკითხის შესწავლას დამოუკიდებელი კვლევის ჩატარება ესაჭიროება, რაც სცდება სტატიის მიზნებს.

როგორც უკვე აღინიშნა, საქართველოს არ გააჩნია ერთიანი სტრატეგიული მოკლევადიანი ან გრძელვადიანი ხედვა, საჯარო თუ კერძოდ ხასიათის სერვისების მიწოდებისას ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების წესებთან თუ პრინციპებთან დაკავშირებით. საქართველოს კანონმდებლობა არ უკრძალავს საჯარო და კერძო სამართლის სუბიექტებს გამოიყენონ ხელოვნური ინტელექტი, რაც პრაქტიკაში ამ სისტემის გამოყენებას მთლიანად დამოკიდებულს ხდის სუბიექტების გადაწყვეტილებებზე საკუთარი მიზნების შესაბამისად, თავად გადაწყვიტონ რას და როგორ გამოიყენებენ. თავად ჩამოაყალიბონ პროგრამებით სარგებლობის მიზნები, წესები და გამოყენების ფარგლები. ამ კვლევის ფარგლებში განხილული არაერთი მაგალითით დასტურდება, რომ ასეთი პრაქტიკა შესაძლოა საფრთხეს წარმოადგენდეს ადამიანის ფუნდამენტური უფლებებისა და თავისუფლებების რეალიზაციისთვის.

3. ნეგატიური ციფრული ზეგავლენა

ციფრული ტექნოლოგიების და ხელოვნური ინტელექტის შესაძლებლობების განვითარებისა და ადამიანთა ცხოვრებაზე ზეგავლენის გაზრდასთან ერთად, სულ უფრო მნიშვნელოვანი ხდება სათანადოდ შეფასდეს გავლენის ეფექტი. ადამიანის უფლებებისა და ხელოვნური ინტელექტის ურთიერთმიმართების საკითხი, ბოლო წლებში საერთაშორისო სამეცნიერო წრეებსა და სხვადასხვა დისკუსიებში განხილვის საგნად იქცა. მკვლევრები უფრო და უფრო ხშირად და სხვადასხვა პერსპექტივიდან განიხილავენ ამ საკითხს,²⁸ თუმცა, ქართულ სამეცნიერო წყაროებში ამ საკითხზე მსჯელობა მწირია. ამასთან, ხელოვნური ინტელექტის, როგორც საფრთხის შემცველი პროგრესის უარყოფით გავლენასა და პოტენციურ საფრთხეებზე, არა მხოლოდ მკვლევრები, არამედ არაერთი საერთაშორისო ორგანიზაცია მიუთითებს, მათ შორის: გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია,²⁹ ევროკავშირი,³⁰ ევროპის საბჭო³¹ და სხვ.

²⁵ ა(ა)იპ ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი, ხელოვნური ინტელექტის სისტემების გამოყენება საქართველოში – კანონმდებლობა და პრაქტიკა, თბ., 2021, <<https://idfi.ge/public/upload/Article/AI%20ENG%20FULL.pdf>> [14.08.2024].

²⁶ იქვე.

²⁷ იქვე.

²⁸ *Raso F., Hilligoss H., Krishnamurthy V., Bavitz Ch., Kimberly L., Artificial Intelligence and Human Rights: Opportunities and Risks*, Berkman Klein Center for Internet and Society Research Publication, <<http://nrs.harvard.edu/urn-3:HUL.InstRepos:38021439>> [13.08.2024].

²⁹ <<https://press.un.org/en/2023/sgsm22017.doc.htm>> [13.08.2024].

ხელოვნური ინტელექტის ძალიან სწრაფი პროგრესი და მისი ახალი შესაძლებლობები ამ დისკუსიას კიდევ უფრო აქტუალურს ხდის, ხშირად მეცნიერთა კვლევის ტემპი ვერ ეწევა ტექნოლოგიების განვითარების სისწრაფეს. მაგალითად, ხელოვნური ინტელექტის ჩატბოტმა „TAY“, რომელიც სოციალურ პლატფორმის „X“-ის (აღრინდელი სახელწოდება: „ტვიტერი“) მომხმარებლის როლით ამყარებდა კომუნიკაციას პლატფორმის სხვა მომხმარებლებთან და ამ პროცესში თან დიდი მოცულობის ინფორმაციას იღებდა და ამუშავებდა, სულ რაღაც 16 საათი იარსება. მიზეზი კი გახდა, შეტყობინებების შინაარსის გაანალიზების და გადაფასების შესაძლებლობის არ ქონის გამო, პროგრამის მიერ სიძულვილის ენის შემცველი შეტყობინებების გავრცელების დაწყება.³² ასეთი სისწრაფით განვითარებული მოვლენების მეცნიერული გააზრება კი ნამდვილად შეიძლება წარმოადგენდეს გამოწვევას. მიუხედავად ამისა, ქვემოთ შესწავლილი შეფასებებისა და კვლევების ანალიზი ცხადყოფს, თუ რამდენად საფრთხის შემცველია სხვადასხვა უფლების რეალიზებისთვის ხელოვნური ინტელექტი:

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის შეფასებით, იყენებს რა განსაკუთრებით დიდი მოცულობის მონაცემებს, ხელოვნური ინტელექტის პროგრამებს შესაძლებლობა აქვთ მიზნობრივი გავლენა მოახდინონ ამომრჩეველთა ნების გამოვლენაზე, რაც თავის მხრივ საარჩევნო უფლების რეალიზაციის ხელყოფაა. ამავე დროს ხელოვნური ინტელექტი დეზინფორმაციის გავრცელებით, აზიანებს ქვეყნების დემოკრატიული განვითარების პროცესს, რამეთუ შეუძლია შეარყიოს საზოგადოების ნდობა დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და პროცესების მიმართ.³³

ტექნოლოგიების გამოყენებამ, მნიშვნელოვან დადებით ეფექტთან ერთად, ნეგატიური ეფექტიც შესაძლოა იქონიოს და ადამიანის უფლებების დარღვევის პოტენციური საფრთხე შექმნას შრომით სამართლებრივ ურთიერთობებშიც. მაგალითად, საქართველოს სამართლებრივი სისტემა, ითვალისწინებს დამსაქმებელთა მხრიდან, სხვადასხვა მოტივითა თუ მიზნით,³⁴ შესაძლებლობას დამუშავდეს საკმაოდ დიდი მოცულობის პერსონალური მონაცემები, მათ შორის განსაკუთრებული კატეგორიის მონაცემები.³⁵ ერთი შეხედვით, დამსაქმებელის

³⁰ <https://joint-research-centre.ec.europa.eu/jrc-mission-statement-work-programme/facts4efuture/artificial-intelligence-european-perspective/ai-opportunities-and-threats_en> [13.08.2024].

³¹ The Brain-Computer Interface: New Rights or New Threats to Fundamental Freedoms, COE Parliamentary Assembly, Recommendation 2184, (2020), <<https://pace.coe.int/pdf/acace403a83aad11dc0a684067f2a6ae54a65ff2d70e7d1552e28e4b9ce8b05e?title=Rec.%202184.pdf>> [14.08.2024].

³² <<https://www.opinosis-analytics.com/blog/tay-twitter-bot/>> [21.07.2024].

³³ <<https://unric.org/en/can-artificial-intelligence-ai-influence-elections/>> [21.07.2024].

³⁴ „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონი დამსაქმებლებს ანიჭებს უფლებას განსაკუთრებული კატეგორიის მონაცემები დაამუშავონ რაც აუცილებელია შრომითი ვალდებულებებისა და ურთიერთობის ხასიათიდან გამომდინარე, მათ შორის, დასაქმების შესახებ გადაწყვეტილების მისაღებად ან დასაქმებულის შრომითი უნარების შესაფასებლად. „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონი მე-6 მუხლის პირველი ნაწილის „თ“ ქვეპუნქტი, <<https://matsne.gov.ge/document/view/5827307?publication=1>> [02.08.2024].

³⁵ „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონი განსაკუთრებული კატეგორიის მონაცემად, მათ შორის, მიიჩნევს: ფიზიკური პირის რასობრივ ან ეთნიკურ კუთვნილებას, პოლიტიკურ შეხედულებებს, რელიგიურ, ფილოსოფიურ ან სხვაგვარ მრწამსს, პროფესიული კავშირის წევრობას, ჯანმრთელობას, სქესობრივ ცხოვრებას, ბრალდებულის, მსჯავრდებულის, გამართლებულის ან დაზარალებულის სტატუსს სისხლის სამართლის პროცესში, მსჯავრდებულს, ნასამართლობას, განრიდებას, ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) ან „ქალთა მიმართ ძალადობის ან/და ოჯახში ძალადობის აღკვეთის, ძალადობის მსხვერპლთა დაცვისა და დახმარების შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად დანაშაულის მსხვერპლად ცნობას, პატიმრობას და მის მიმართ სასჯელის აღსრულებას, აგრეთვე ბიომეტრიულ და გენეტიკურ მონაცემებს, რომლებიც ფიზიკური პირის უნიკალური იდენტიფიცირების

მიერ დასაქმებულთა შესახებ მონაცემების დამუშავებაზე საკითხის განხილვისას, ადამიანის უფლებების შესაძლო დარღვევის ნაწილში აქცენტი მხოლოდ პერსონალური მონაცემების დაცვის უფლებაზე კეთდება, თუმცა ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებამ დღის წესრიგში შეიძლება დააყენოს სამსახურებრივი შევიწროების, დისკრიმინაციის სხვა ფორმების, როგორც დევნის, ასევე გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის საკითხები. ეს საკითხი სამეცნიერო კვლევის საგანსაც წარმოადგენს. ამერიკელი მეცნიერების ბალეის და სთუნის შეფასებით, ხელოვნური ინტელექტი არა მხოლოდ ცვლის სრულიად ადამიანური რესურსების მართვის მიდგომებს და შესაძლებლობებს და ახდენს გავლენას შრომით სამართალზე, არამედ ქმნის რეალურ ტექნიკურ შესაძლებლობას ძალიან მარტივად მოხდეს დასაქმებულთა შრომითი უფლებების დარღვევა, ასევე მათ მიმართ დისკრიმინაცია, პირადი ცხოვრების უფლების შელახვა, პროფკავშირში განევრიანების და მონაწილეობის, გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა.³⁶ ეს საფრთხე რეალურია იმის გათვალისწინებით, რომ მეცნიერთა შეფასებით დამსაქმებლებს აქვთ შესაძლებლობა გამოიყენონ პროგრამები: ახალი თანამშრომლების შესარჩევად, განუღი სამუშაოს შესაფასებლად, დისციპლინის შესამონმებლად, ელექტრონული ვიდეო აუდიო თვალთვალის საწარმოებლად, ბიოლოგიური მონაცემების დაფიქსირების, თანამშრომელთა გადაადგილების, მათ მიერ სამუშაოს შესასრულებლად დახარჯული დროის, მათ შორის, მათი დისტანციურად მუშაობის და უფრო მეტიც, არასამუშაო დროს მათ გასაკონტროლებლად. ამ ტიპის მონაცემების ხანგრძლივი დროის განმავლობაში შეგროვება და მოპოვებული მოცულობითი ინფორმაცია ხელოვნური ინტელექტის ალგორითმებით შესაძლოა გადაითარგმნოს დასაქმებულთა შესახებ საინფორმაციო ანგარიშების მომზადებაში, როცა პროგრამულად იქნება შესაძლებელი მათი არა მხოლოდ წარსული ქცევის შეფასება, არამედ სამომავლო ქცევების პროგნოზირებაც, მომავალში მათი ეფექტურობის შესაფასება, დამსაქმებლის მხრიდან სამომავლო სავარაუდო დანახარჯების პროგნოზირება და სხვა. მეცნიერთა მოსაზრებით, ხანდახან სრულიად უხილავი ელექტრონული ქსელი, არა მხოლოდ პირდაპირი დისკრიმინაციის, არამედ შეფარული და არაპირდაპირი დისკრიმინაციის, პროფკავშირული გაერთიანებების უფუნქციობის და არაეფექტურობის და სხვა ბევრი უფლების დარღვევის მიზეზი შეიძლება გახდეს.³⁷

შრომით სამართლებრივ ურთიერთობაში დამსაქმებლის მხრიდან ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებით გამონვეული შესაძლო ზიანის კვლევა და შეფასება მნიშვნელოვანია, რამეთუ ეს საფრთხე არაა მხოლოდ მეცნიერთა უსაფუძვლო შიშით ან გადამეტებული სიფრთხილით განპირობებული პროგნოზი, არამედ უკვე დამდგარი რეალობა და ამას შემდეგი მაგალითებიც ადასტურებს: ინოვაციური ტექნოლოგიების ერთ-ერთი ამერიკული კომპანია,³⁸ მომხმარებლებთან კომუნიკაციის თაობაზე ჩანაწერებს ამუშავებს სპეციალური ალგორითმის მეშვეობით, რომელიც არა მხოლოდ საუბრის შინაარსის, არამედ თანამოსაუბრეთა ხმის, ინტონაციის და ემოციების მიხედვით აფასებს თანამშრომლის კეთილგანწყობას. ამის საფუძველზე კი ახდენს თანამშრომელთა მიმართ პოზიტიური ან ნეგატიური გადანყვეტილებების

მიზნით მუშავდება. „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონი მე-3 მუხლის “ბ” ქვეპუნქტი. <<https://matsne.gov.ge/document/view/5827307?publication=1>> [02.08.2024].

³⁶ Bales R.A., Stone K.V.W., The Invisible Web at Work: Artificial Intelligence and Electronic Surveillance in the Workplace, <<https://ssrn.com/abstract=3410655>> [07.07.2024].

³⁷ Bales R.A., Stone K.V.W., The Invisible Web at Work: Artificial Intelligence and Electronic Surveillance in the Workplace, <<https://ssrn.com/abstract=3410655>> [07.07.2024].

³⁸ დეტალური ინფორმაცია კომპანიის, მათი პროდუქტების და ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებით შექმნილ შესაძლებლობებზე იხილეთ: <<https://cogitocorp.com/about/>> [08.07.2024].

მიღებას. მსგავსი სხვა პროგრამა³⁹ დამსაქმებლებს შესაძლებლობას აძლევს მოახდინოს თანამშრომელთა და განსაკუთრებით დისტანციური რეჟიმით მომუშავეთა საქმიანობის კონტროლი. მაგალითად, შესაძლებელია ადგილის (გეოლოკაციის), სისტემაში ჩართვის და გამორთვის, სოციალურ მედიაში აქტივობის და აქტივობების ტიპების მონაცემთა დამუშავება. კიდევ ერთი ხელოვნური ინტელექტის პროგრამა⁴⁰ კი შესაძლებლობას იძლევა დასაქმებულთა წერილობითი კორესპონდენციის დამუშავებით მათი განწყობების და სამსახურებრივ საქმიანობაში ჩართულობის ხარისხი შეფასდეს. 2022 წელს ამსტერდამის საოლქო სასამართლომ უკანონოდ მიიჩნია ხუთი ბრიტანელი და ერთი ჰოლანდიელი კურიერის გათავისუფლება უბერის მიერ, სადაც გადაწყვეტილება მიღებული იქნა პროგრამული უზრუნველყოფის მეშვეობით იმ არგუმენტით, რომ კურიერს ანგარიშებზე წვდომის წესები ქონდა დარღვეული. ამავე დროს საქმის მასალებიდან გაირკვა, რომ ინფორმაცია კომპანიას მოპოვებული ქონდა ხელოვნური ინტელექტის მეშვეობით კურიერების აქტივობაზე პროგრამული ზედამხედველობის გზით.⁴¹ ცხადია მსოფლიო ბაზრის მასშტაბით, არაერთი სხვა ხელოვნური ინტელექტის პროგრამა იარსებებს, თუმცა, ზემოაღნიშნული რამდენიმე მაგალითიც საკმარისია იმის საილუსტრაციოდ, რომ სწრაფი განვითარების და პროგრესის ფონზე შრომით სამართლებრივ ურთიერთობებში მათი გამოყენება არაერთი უფლების დარღვევის საფრთხეს ქმნის.

ევროპის მასშტაბით ხშირია დახვეწილი და რთული ალგორითმების გამოყენება სოციალური უზრუნველყოფის თაობაზე გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში, თუმცა პროგრამების გამოყენებასთან ერთად იზრდება წუხილები, რამდენად უარყოფით გავლენას ახდენს ამ ალგორითმებით მიღებული გადაწყვეტილებები სიღარიბეზე და ხომ არ იწვევს ის უთანასწორობის ზრდას, აღნიშნული კითხვის ნიშნები მიემართება ბავშვთა კეთილდღეობას და ასევე უმუშევართა შემწეობების გადახდასაც.⁴²

ხელოვნური ინტელექტი გარკვეულ შემთხვევებში გამოიყენება სიძულვილის ენის ამოსაცნობად და სხვადასხვა სამართლებრივ სისტემაში შესაძლოა პირის მიმართ პასუხისმგებლობის დაკისრების წინაპირობად იქცეს, თუმცა პროგრამულმა ცდომილებამ შესაძლოა გამოხატვის თავისუფლების დაუსაბუთებელი შეზღუდვაც გამოიწვიოს.⁴³

განსაკუთრებული დაინტერესებაა ჯანდაცვის სერვისების მიწოდების პროცესში ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებაზე, რამაც შესაძლოა მნიშვნელოვნად გაზარდოს განეული სამედიცინო დახმარების ხარისხი, დროულობა, დიაგნოსტიკის სიზუსტე, თუმცა ამის პარალელურად წარმოუდგენლად დიდია პროგრამების მიერ დამუშავებული მონაცემების მასშტაბი და საფრთხეები, რომ პირთა შესახებ დაცული განსაკუთრებული კატეგორიის მონაცემები არაკეთილსინდისიერი მოსარგებლეების ხელში აღმოჩნდება. ამასთან, მონაცემთა შეყვანის დროს დაშვებული შეცდომა შესაძლოა არასწორი დიაგნოზის ან სამედიცო მანიპულა-

³⁹ დეტალური ინფორმაცია კომპანიის, მათი პროდუქტების და ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებით შექმნილ შესაძლებლობებზე იხილეთ: <<https://veriato.com/>> [08.07.2024].

⁴⁰ დეტალური ინფორმაცია კომპანიის, მათი პროდუქტების და ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებით შექმნილ შესაძლებლობებზე იხილეთ: <<https://keencorp.com/solutions/>> [08.07.2024].

⁴¹ <<https://www.theguardian.com/technology/2021/apr/14/court-tells-uber-to-reinstate-five-uk-drivers-sacked-by-automated-process>> [18.07.2024].

⁴² Getting the Future Right – Artificial Intelligence and Fundamental rights, European Union Agency for Fundamental Rights, Publications Office of the European Union, 2020, <https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-artificial-intelligence_en.pdf>
<https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/ai_impact.pdf> [13.07.2024].

⁴³ იქვე.

ციის დროს გამოუსწორებელი შეცდომის წინაპირობად იქცეს.⁴⁴ ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეა 2020 წელს მიღებულ რეზოლუციაში აღნიშნავდა, რომ ძალიან დიდი პროგრესის და ცვლილებების შესაძლებლობას იძლევა ნეირო ტექნოლოგიების განვითარება, განსაკუთრებით სამედიცინო სფეროში, თუმცა ძალისხმევა მიმართული უნდა იყოს ისეთი კვლევების ჩასატარებლად, რომელიც არ შელახავს ინდივიდების ღირსებას, თავისუფლებებსა და თანასწორობას, რაც მნიშვნელოვანი და ფუნდამენტური ღირებულებებია დემოკრატიულ საზოგადოებაში.⁴⁵

გამოხატვის თავისუფლების და ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის ფუნდამენტური უფლება შეიძლება დაირღვეს იმ დროს როცა ხელოვნური ინტელექტის მეშვეობით ხდება ინფორმაციის დახარისხება და პირისთვის ხელმისაწვდომია მხოლოდ ის ინფორმაცია, სოციალური ქსლებისა თუ სხვა საინფორმაციო არხების მეშვეობით, რასაც ხელოვნური ინტელექტი განუსაზღვრავს, ამასთან, ამ პრაქტიკას განსაკუთრებით ხშირად მიმართავენ კერძო კომპანიები კომერციული ინტერესის გამო.⁴⁶ ხელოვნური ინტელექტის მიერ ინფორმაციის მიღების კონტროლირებადი პროცესი შესაძლოა შეკრების თავისუფლებაში ჩარევის წინაპირობაც გახდეს, როცა წინასწარ განსაზღვრული ჯგუფები ვერ იღებენ შეტყობინებებს დაგეგმილი შეკრებების შესახებ. ვირტუალურ სივრცეში გამოხატვის უფლების შეზღუდვა შესაძლოა მოხდეს სრულიად უსაფუძვლოდ, ალგორითმების მიერ გამოხატული თავისუფალი აზრის სიძულვილის ენად მიჩნევის გამო, ხელოვნური ინტელექტი ასევე შესაძლებლად ხდის ხალხის ნაკადების კონტროლს, ალგორითმების მეშვეობით გაკეთებული წინასწარი პროგნოზირება კი, სრულიად რეალისტურს ხდის ცალკეულ პირთა შეკრების უფლებაში ჩარევას, მათი წინასწარი დაკავებითაც კი.⁴⁷

ადამიანის უფლებების დაცვის და რეალიზაციის საკითხს ცხადია პირდაპირ უკავშირდება ამ უფლებების დაცვაზე პასუხისმგებელი პირების ვალდებულებები და დარღვეული უფლებების აღდგენის ეფექტური საშუალებები. დღევანდელ დღეს უპილოტო სატრანსპორტო საშუალებები უკვე აღარ წარმოადგენს ადამიანური ფანტაზიის ნაწილს, 2009 წელს ექსპერიმენტით დაწყებული ინიციატივა, 2024 წელს მსოფლიოს რამდენიმე ქალაქში რეალობად იქცა და მაგალითად დუბაისა და ლოს-ანჯელესში ე.წ. რობოტაქსების მეშვეობით ხდება მგზავრთა გადაყვანა.⁴⁸ ასეთი სატრანსპორტო საშუალებით გადაადგილებისას საგზაო შემთხვევის პირობებში, ისმის როგორც პასუხისმგებლობის, ასევე მიყენებული ზიანის ანაზღაურების თაობაზე ბევრი კითხვა. მათ შორის, ასევე შესაძლოა ავტო შემთხვევის დროს, სხვადასხვა მოწყვლადი ჯგუფის მგზავრებს შორის უპირატესად დახმარების საკითხი წარმოიშ-

⁴⁴ იქვე.

⁴⁵ The Brain-Computer Interface: New Rights or New Threats to Fundamental Freedoms, COE Parliamentary Assembly, Recommendation 2184, (2020), <<https://pace.coe.int/pdf/acace403a83aad11dc0a684067f2a6ae54a65ff2d70e7d1552e28e4b9ce8b05e?title=Rec.%202184.pdf>> [14.08.2024].

⁴⁶ Getting the Future Right – Artificial Intelligence and Fundamental rights, European Union Agency for Fundamental Rights, Publications Office of the European Union, 2020, <https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-artificial-intelligence_en.pdf>
<https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/ai_impact.pdf> [13.07.2024].

⁴⁷ Algorithms and Human Rights, <<https://rm.coe.int/algorithms-and-human-rights-en-rev/16807956b5>> [19.07.2024], Safeguarding Human Rights in the Era of Artificial Intelligence, <<https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/safeguarding-human-rights-in-the-era-of-artificial-intelligence?redirect=%2Fen%2Fweb%2Fcommissioner%2Fthematic-work%2Fartificial-intelligence>> [29.07.2024].

⁴⁸ <<https://waymo.com/about/>> [29.07.2024].

ვას, რა დროსაც ხელოვნურმა ინტელექტმა უნდა გადანყვიტოს, გადაარჩინოს თავდაპირველად მაგალითად ხანდაზმული თუ არასრულწლოვანი. ასეთ შემთხვევებში ხელოვნური ინტელექტის გამოყენება შესაძლოა სიცოცხლის უფლების ხელყოფის მიზეზიც გახდეს.

ევროპის საბჭოს ადამიანის უფლებათა კომისრის შეფასებით, ხელოვნური ინტელექტით მოტანილი სარგებელი ნეიტრალური მხოლოდ გარეგნულად შეიძლება იყოს. მისი საფუძვლების შესწავლის შედეგად, კი შესაძლოა გამოვლინდეს, რომ მათემატიკური გათვლებით მოტანილი უზარმაზარი საზოგადოებრივი სიკეთე, მძიმე ტვირთია ინდივიდებისათვის.⁴⁹ ცხადია ხელოვნური ინტელექტი იკვებება ადამიანური მიკერძოებით, რამეთუ მარტივ თუ რთულ ალგორითმებს ადგენს ადამიანი. შესაბამისად, ასეთი მიკერძოებით შექმნილი პროგრამა, საბოლოოდ ინდივიდების მიმართ დისკრიმინაციული შეიძლება იყოს. კომისარი აღნიშნავს, რომ ბევრი მტკიცებულება არსებობს, რაც ადასტურებს გენდერულ, ეთნიკური თუ სხვა ნიშნით პირთა მიმართ დისკრიმინაციულ მოპყრობას პროგრამების გამოყენების გზით.⁵⁰

ზემოთ განხილული უფლებების გარდა, ცხადია ყველაზე უფრო ხშირად, ადამიანის უფლებების სპექტრიდან დარღვეული შეიძლება იქნას პერსონალური მონაცემების დაცვის უფლება. ხელოვნური ინტელექტის მთავარი წყარო და მუშაობისთვის აუცილებელი საკვებია დიდი მოცულობის ინფორმაცია, განსაკუთრებით კი პირთა შესახებ პერსონალური მონაცემები. ზუსტად აღნიშნულის გათვალისწინებით, ყველაზე უფრო ხშირად შეიძლება მოხდეს ხელოვნური ინტელექტის მიერ ამ უფლების დარღვევა. სოციალური მედიის და პლატფორმების მეშვეობით ადამიანთა შესახებ დიდი რაოდენობით პერსონალური მონაცემები გროვდება, ხანდახან ისეც რომ ადამიანებს ამის შესახებ ინფორმაცია არ აქვთ და შესაძლოა ეს ინფორმაცია ადამიანთა ქცევის პროგნოზირებისთვისაც იქნას გამოყენებული. ტექნოლოგიები საშუალებას იძლევა ადამიანთა ჯანმრთელობის, პოლიტიკური შეხედულებების, ოჯახური ცხოვრების თუ მრწამსის შესახებ ინფორმაცია ისე იქნას მოპოვებული და შემდეგ გამოყენებული, რომ ადამიანებს არ ქონდეთ წარმოდგენა ეს რა მიზნებისთვის და რატომ ხდება.⁵¹

სხვადასხვა სამეცნიერო თუ არა სამეცნიერო წყაროებში განხილული ეს მაგალითები უფლებების დარღვევის შესაძლო თუ რეალურ გზებსა და საშუალებებზე, მხოლოდ ზოგადი და მცირე ჩამონათვალია იმის, თუ რა გავლენა შეიძლება მოახდინოს ხელოვნურმა ინტელექტმა ადამიანების უფლებებსა და თავისუფლებების დაცვაზე. უდავოდ ძალიან მნიშვნელოვანია სიღრმისეულად საკითხის შესწავლა, მათ შორის მეცნიერთა მიერ ამ კუთხით საქართველოში არსებული სურათის გაანალიზება, ეროვნულ დონეზე ხელოვნური ინტელექტის ადამიანის უფლებებზე ზეგავლენის მასშტაბის შესაფასებლად.

4. უფლების დაცვის მინიმალური სტანდარტები

სამეცნიერო ლიტერატურაში აღნიშნულია, რომ საჯარო სერვისების ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესებისა და მმართველობის პროცესის გამარტივების მიზნით სახელმწიფოები ორიენტირებულნი უნდა იყვნენ ხელოვნური ინტელექტის განვითარებაზე. ამავდროულად,

⁴⁹ Safeguarding Human Rights in the Era of Artificial Intelligence, <<https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/safeguarding-human-rights-in-the-era-of-artificial-intelligence?redirect=%2Fen%2Fweb%2Fcommissioner%2Fthematic-work%2Fartificial-intelligence>> [29.07.2024].

⁵⁰ იქვე.

⁵¹ იქვე.

აუცილებელია მაღალი რისკის შემცველი ხელოვნური ინტელექტის სისტემის გამოყენების თავიდან აცილებისათვის შესაბამისი ინსტრუმენტების დანერგვა და სათანადო მეთოდოლოგიის შემუშავება. როგორც ცალკეული მკვლევარი აღნიშნავს, საფრთხის შემცველ მექანიზმს შეუძლია არსებითი ზიანი მიაყენოს მოქალაქის, საზოგადოების, სახელმწიფოს ინტერესებს და ხელყოს ადამიანის უფლებები. შესაბამისად, პროცესის თანმდევი გამონვევების დაძლევა ორგანიზაციული და ტექნიკური ზომების განსაზღვრას, განხორციელებასა და მონიტორინგს მოითხოვს, რაც ხელს შეუწყობს როგორც საჯარო, ასევე კერძო ინტერესების დაცვას.⁵² აღნიშნულთან დაკავშირებით იზრდება სახელმწიფოთა ერთობლივი ძალისხმევა საერთაშორისო დონეზე რეგულაციების ამოქმედების და სტანდარტების დადგენის გზით მოხდეს ამ ნეგატიური გავლენის შემცირება. ასევე ცალკეული ქვეყანა ეროვნულ დონეზე იღებს შესაბამის გადაწყვეტილებებს და ხდება მარეგულირებელი ნორმების თუ ზედამხედველობის მექანიზმების შექმნა. ამავე დროს, იმის გათვალისწინებით, რომ ტექნოლოგიების გავლენა ადამიანის უფლებების ფართო სპექტრს ეხება, მხოლოდ პერსონალური მონაცემების დაცვის ეფექტური მექანიზმები საკმარისი აღარაა.

ქვემოთ განხილულია რამდენიმე ქვეყნის მაგალითი, მათ მიერ ხელოვნური ინტელექტის რეგულირების თუ უფლებებზე ნეგატიური გავლენის შემცირების უზრუნველსაყოფად გადადგმული ნაბიჯების თაობაზე, თუმცა ეს მაგალითები მცირე ჩამონათვალია და მომავალში სიღრმისეული შედარებით სამართლებრივი კვლევის საჭიროებაზე მიუთითებს.

ევროპაში 2022 წელს ნიდერლანდების სამეფო იყო პირველი ქვეყანა, რომელმაც დაამტკიცა ადამიანის უფლებების ზეგავლენის შეფასების ჩატარების ვალდებულება საჯარო დაწესებულებებისათვის, რომლებიც აპირებენ ალგორითმების გამოყენებას გადაწყვეტილების მიღების პროცესში.⁵³ ასევე, 2021 წლის იანვარში ამავე ქვეყნის საკანონმდებლო ორგანომ მოუწოდა მთავრობას შეექმნა ალგორითმის რეესტრი, რომელშიც უნდა აღწერილიყო რომელ ალგორითმებს იყენებს მთავრობა, რა მიზნით და რომელ მონაცემებზე დაყრდნობით.⁵⁴

2021 წლის ნოემბერში დიდი ბრიტანეთის გაერთიანებული სამეფოს მთავრობამ დაამტკიცა ალგორითმული გამჭვირვალობის სტანდარტი, რომელიც ავალდებულებს საჯარო სექტორს საჯარო გახადოს მეტი ინფორმაცია ალგორითმების შესახებ, განსაკუთრებით იმ პროგრამების თაობაზე, რომლებიც სამართალდამცავი ორგანოების მიერ გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში გამოიყენება.⁵⁵

გარდა საერთო სახელმწიფოებრივ დონეზე საკითხის მონესრიგებისა, ადგილობრივ დონეებზე რეგულირების მაგალითებიც არსებობს, თუ როდის ხდება ხელოვნური ინტელექტის სისტემის გამოყენება, გამჭვირვალობის უზრუნველსაყოფად. მაგალითად, 2020 წელს ამსტერდამში და ჰელსინკში დაინყეს ხელოვნური ინტელექტის პროგრამების რეესტრების წარმოება და ინფორმაციის გასაჯაროება.⁵⁶

⁵² ბურკაძე ხ., ხელოვნური ინტელექტის სამართლის სუბიექტად მიჩნევის სტატუსისკენ, ჟურნ. „იუსტიცია“, №2 (5), 2023, 39, <[https://iustitia.gov.ge/2023-N2\(5\)-32-44-%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%99%E1%83%90%E1%83%AB%E1%83%94.pdf](https://iustitia.gov.ge/2023-N2(5)-32-44-%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%99%E1%83%90%E1%83%AB%E1%83%94.pdf)> [10.08.2024].

⁵³ <<https://ecnl.org/news/netherlands-sets-precedent-human-rights-safeguards-use-ai>> [27.07.2024].

⁵⁴ <<https://algorithmes.overheid.nl/nl/>> [27.07.2024].

⁵⁵ <<https://www.gov.uk/algorithmic-transparency-records>> [27.07.2024].

⁵⁶ <<https://ai.hel.fi/en/ai-register/>> <<https://algorithregister.amsterdam.nl/>> [27.07.2024].

ცალკეულ შემთხვევაში, არა მხოლოდ რეგულირების და სტანდარტების დაწესების, არამედ, ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებაზე სახედამხედველო ორგანოების ჩამოყალიბების მაგალითებიც სახეზეა. ესპანეთი ერთ-ერთი პირველი სახელმწიფოა ევროპაში, სადაც ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებაზე ზედამხედველობის სააგენტო შექმნეს. უწყებამ უნდა შეამოწმოს ხელოვნური ინტელექტის სისტემების შექმნა და გამოყენება, განსაკუთრებით იმ პროგრამების, რომლებმაც შეიძლება გავლენა მოახდინოს ფუნდამენტური უფლებების რეალიზაციაზე.⁵⁷

ცხადია სახელმწიფოების მიერ შესაბამისი ძალისხმევით განევა და ადამიანის უფლებების დაცვის მიზნით გადაწყვეტების მოძიება ძალიან მნიშვნელოვანია, თუმცა თანამედროვე ტექნოლოგიების და ხელოვნური ინტელექტის პირობებში, სახელმწიფოების ტერიტორიულ იურისდიქციას პირობითი დატვირთვა აქვს და შესაბამისად, საერთაშორისო და კოლექტიური ძალისხმევა კიდევ უფრო ღირებული და მნიშვნელოვანი ხდება.

2023 წელს მაისში, რეიკიავიკში (ისლანდია), გაიმართა ევროპის საბჭოს წევრ სახელმწიფოთა მეთაურების მეოთხე სამიტი, რა დროსაც იქნა მიღებული რეიკიავიკის დეკლარაცია,⁵⁸ რომელშიც საერთაშორისო ორგანიზაციის წევრი სახელმწიფოების მეთაურებმა ერთობის სამომავლო და სტრატეგიული ამოცანები და მიზნები გამოყვეს.

აღნიშნულ დოკუმენტში მითითებულია ერთის მხრივ ახალი და განვითარებადი ციფრული ტექნოლოგიების დადებით გავლენასა და შესაძლებლობებზე, რაც ამ პროგრესმა შექმნა, თუმცა მეორეს მხრივ მითითებულია ადამიანის უფლებებზე, დემოკრატიაზე და კანონის უზენაესობის მიმართ ტექნოლოგიების უარყოფითი გავლენების შემცირების აუცილებლობაზე. დეკლარაციით ევროპის საბჭოს წევრი სახელმწიფოების მეთაურებმა აიღეს ვალდებულება, ევროპის საბჭოს რეგიონში ქონდეთ წამყვანი როლი ციფრულ ეპოქაში სტანდარტების შემუშავებაში, რათა დავიცვან ადამიანის უფლებები მატერიალურ და ციფრულ რეალობებში. ხაზი გაესვა ევროპის საბჭოს ხელოვნური ინტელექტის ჩარჩო კონვენციის დასრულების პრიორიტეტულობას.⁵⁹

დეკლარაციის მიღებიდან ერთი წლის შემდეგ 2024 წლის მაისში, ევროპის საბჭომ მიიღო პირველი სამართლებრივად მბოჭავი კონვენცია, რომელიც მიზნად ისახავს კონვენციის ხელმომწერმა სახელმწიფოებმა უზრუნველყონ ხელოვნური ინტელექტის სისტემების გამოყენების პროცესში ადამიანის უფლებების, კანონის უზენაესობისა და დემოკრატის სამართლებრივი სტანდარტების პატივისცემა.⁶⁰

კონვენცია⁶¹ ხელმოსაწერად ღიაა ევროპის საბჭოს წევრი ქვეყნებისა და ასევე არაევროპული ქვეყნებისთვისაც. დოკუმენტი ადგენს სამართლებრივ ჩარჩოს და განსაზღვრავს პრინციპებს, რომელიც ხელმომწერმა სახელმწიფოებმა უნდა დაადგინონ ეროვნულ დონეზე, ხელოვნური ინტელექტის სისტემების მთელ სასიცოცხლო ციკლის მიზნებისათვის.

⁵⁷ <<https://mpt.gob.es/en/politica-territorial/desconcentracion-sector-publico-institucional-estatal/determinacion-sede-AESIA.html>> [27.07.2024].
⁵⁸ Reykjavik Declaration, Council of Europe, Ref. 089123GBR, 2023, <<https://edoc.coe.int/en/the-council-of-europe-in-brief/11619-united-around-our-values-reykjavik-declaration.html#>> [06.08.2024].
⁵⁹ Reykjavik Declaration, Council of Europe, Ref. 089123GBR, 2023, <<https://edoc.coe.int/en/the-council-of-europe-in-brief/11619-united-around-our-values-reykjavik-declaration.html#>> [06.08.2024].
⁶⁰ <<https://www.coe.int/en/web/portal/-/council-of-europe-adopts-first-international-treaty-on-artificial-intelligence>> [06.08.2024].
⁶¹ Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law, <<https://rm.coe.int/1680afae3c>> [15.08.2024].

კონვენცია ვრცელდება როგორც საჯარო დანებსებულებების, ასევე კერძო სუბიექტების მიერ ხელოვნური ინტელექტით სარგებლობაზე. კონვენციის მიზნებისათვის ხელოვნური ინტელექტის მთლიანი ციკლი მოიაზრებს, არა მხოლოდ პროგრამების გამოყენების პერიოდს, არამედ ხელოვნური ინტელექტის სისტემების დიზაინის, შექმნის, განვითარების და გამოყენების ეტაპებს. დოკუმენტი ქმნის სამართლებრივ ჩარჩოს და განსაზღვრავს იმ ძირეულ პრინციპებს, რომლებსაც უნდა დაეფუძნოს ხელოვნური ინტელექტის გამოყენება ხელშემკვრელ სახელმწიფოებში.⁶² სტატიის მიზნებისა და მოცულობიდან გამომდინარე, ასევე იმის გათვალისწინებით რომ კონვენცია ხელმოსაწერად 2024 წლის 5 სექტემბერს იხსნება და მხოლოდ ამის შემდეგ დაიწყება ქვეყნების მიერ მისი რატიფიცირება და კონვენციის მოქმედება, მისი სიღრმისეული ანალიზი და შეფასება, ისევე როგორც აღსრულების ეფექტურობის შეფასება მომავალი კვლევის საგანია, თუმცა ამ ეტაპზე მნიშვნელოვანია გამოიყოს ის პრინციპები, რაც კონვენციით არის განსაზღვრული როგორც ადამიანის უფლებების დაცვის გარანტიები. კერძოდ, კონვენციაში მითითებულია, რომ ხელოვნური ინტელექტის სისტემების სარგებლობის მთლიანი ციკლის მანძილზე სახელმწიფოებმა უნდა დაიცვან: ადამიანის ღირსება და ავტონომიურობის პრინციპები, სახელმწიფოებში უნდა შეიქმნას გამჭვირვალობის და ანგარიშგების, ისევე როგორც ხელოვნური ინტელექტის სისტემების მთელს ციკლზე მონიტორინგის მექანიზმები, მათი ადამიანის უფლებების, დემოკრატია და კანონის უზენაესობის დაცვაზე ზედამხედველობის უზრუნველსაყოფად. შემუშავებული უნდა იყოს შესაბამისი მექანიზმები, რათა პროგრამებმა უზრუნველყონ თანასწორობის, მათ შორის გენდერული თანასწორობის პრინციპის დაცვა. სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ პერსონალური მონაცემების დაცვა, ასევე უნდა მიიღონ ზომები ხელოვნური ინტელექტის სისტემების სანდოობისა და მათი შედეგებისადმი ნდობის ხელშესაწყობად, რაც შეიძლება მოიცავდეს ადეკვატურ ხარისხსა და უსაფრთხოებასთან დაკავშირებულ მოთხოვნებს. ადამიანის უფლებებზე, დემოკრატია და კანონის უზენაესობაზე უარყოფითი ზემოქმედების თავიდან აცილების მიზნით, ასევე ინოვაციების ხელშეწყობის დროს სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ კონტროლირებადი გარემოს შექმნა ხელოვნური ინტელექტის სისტემების განვითარების, ექსპერიმენტებისა და ტესტირებისთვის კომპეტენტური ორგანოების მეთვალყურეობის ქვეშ.⁶³

კონვენცია ასევე მიუთითებს და უდგენს სახელმწიფოებს მოთხოვნას, იმპლემენტაციის ეტაპზე გაითვალისწინონ ბავშვთა, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების და სხვა ჯგუფების ინტერესები, ასევე უზრუნველყოფილი იყოს ყველა სხვა საერთაშორისო მექანიზმით დადგენილი სტანდარტების დაცვა.⁶⁴

ევროპის საბჭოს ჩარჩო კონვენციის მიღება უდიდესი წინგადადგმული პროგრესული ნაბიჯია ხელოვნური ინტელექტის შესაძლო ნეგატიური შედეგების და რისკების გასანეიტრალეზად, თუმცა, ცხადია მხოლოდ დამტკიცება საკმარისი არაა და მნიშვნელოვანია, რაც შეიძლება მეტმა სახელმწიფომ უზრუნველყოს მისი რატიფიცირება და პრაქტიკაში რეალიზაცია. აღნიშნული საკითხი კი სამომავლოდ აუცილებლად უნდა გახდეს შეფასების და კვლევის საგანი.

⁶² იქვე.

⁶³ Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law, <<https://rm.coe.int/1680afae3c>> [15.08.2024].

⁶⁴ იქვე.

ევროპის საბჭოს მიერ დამტკიცებული ამ სპეციალური კონვენციის გარდა, მიშენლოვანია უკვე კარგად დამკვიდრებული რეგულიაციების ხსენება, რომელიც პერსონალური მონაცემების დამუშავებას ეხება და შემუშავებულია, როგორც საერთაშორისო დონეზე, ასევე ბევრი ქვეყნის, მათ შორის საქართველოს სამართლებრივი სისტემის ნაწილსაც წარმოადგენს. მაგალითად, 2018 წლის 25 მაისს ძალაში შესული ევროკავშირის მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაცია ადგენს მთელ რიგ სტანდარტებს ციფრულ რეალობაში მონაცემების დაცვისათვის და ინდივიდის ფუნდამენტური უფლებების უზრუნველსაყოფად განსაზღვრავს პრაქტიკაში შესაბამისი მექანიზმების დანერგვის გზებს.⁶⁵ შესაბამის რეგულაციებს ითვალისწინებს ასევე „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონი.⁶⁶

5. დასკვნა

საქართველო არ წარმოადგენს მალალტექნოლოგიურად განვითარებულ ქვეყანას, შესაბამისად ხელოვნური ინტელექტის პროგრამების შექმნა ან განვითარება შესაძლოა არ წარმოადგენდეს ქვეყანაში მთავარ საკითხს, თუმცა საჯარო და კერძო სერვისების განვითარებას საქართველოში ციფრული ტექნოლოგიების გამოყენების პრაქტიკა და ამ პროცესში ხელოვნური ინტელექტის ჩართვის დიდი პოტენციალი, აუცილებელს ხდის ეროვნულ დონეზე შემუშავდეს საერთო ხედვა და პოლიტიკის დოკუმენტი – სტრატეგია. ამ დოკუმენტმა მათ შორის, უნდა განსაზღვროს ის პრინციპული საკითხები თუ როგორ უნდა მოხდეს პროგრამების გამოყენების თუ მათი შექმნის ეტაპზე ადამიანის უფლებებსა და თავისუფლებებზე ზეგავლენის შეფასება. როგორც კვლევის შედეგები ადასტურებს, ინფორმაციის მრავალჯერადი გადამუშავების და გაანალიზების, დაჯგუფების შედეგად განსაკუთრებით იზრდება რისკი მარტივად მოხდეს ფართო მასშტაბით ადამიანის უფლებების დარღვევა. ინფორმაცია რომელსაც ხელოვნური ინტელექტის პროგრამები ამუშავებს ალგორითმების მეშვეობით, შესაძლოა შეიცავდეს სიძულვილის ენას, იყოს დამაკნინებელი და დამამცირებელი სხვადასხვა მონწყვლადი ჯგუფების მიმართ ან იყოს დისკრიმინაციული. ხელოვნური ინტელექტის პროგრამების მრავალფეროვნება ქმნის შესაძლებლობას, ადამიანის უფლებების დარღვევის მიზეზად იქცეს მაგალითად არა დისკრიმინაციული შინაარსის მატარებელი ინფორმაციის დამუშავება და ახალი დანიშნულებით გამოყენება, არამედ თავად ალგორითმები იყოს დისკრიმინაციული და მაგალითად დიდი მონაცემების დამუშავების პროცესში პროგრამა უსაფუძვლოდ პრიორიტეტების მინიჭებას მოიაზრებდეს ინფორმაციის ცალკეული ელემენტებისათვის, რაც საბოლოოდ ადამიანის უფლებების დარღვევის რეალობას ქმნის. მაგალითად, ფინანსური ინსტიტუტების მიერ კრედიტების გაცემის საკითხზე გადასაწყვეტად ისეთი ალგორითმების გამოყენება, რაც რომელიმე მონწყვლადი ჯგუფის მიმართ მიკერძოებული და დისკრიმინაციულია.

ადამიანის უფლებების დაცვის აუცილებლობა, ადასტურებს საჭიროებას ეროვნულ დონეზე საქართველოში ამოქმედდეს მინიმალური პრინციპები, შემუშავდეს გამჭვირვალობის სტანდარტი და განისაზღვროს ისეთი საკითხების გასაჯაროება და ყველასათვის ხელმისაწ-

⁶⁵ Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the Protection of Natural Persons with regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of Such Data, and Repealing (General Data Protection Regulation), Directive 95/46/EC, <<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>> [29.07.2024].

⁶⁶ „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონი, <<https://matsne.gov.ge/document/view/5827307?publication=1>> [02.08.2024].

ვდომობა, როგორცაა ალგორითმების მუშაობის წესები, კონკრეტულად რა და როგორ გროვდება, რა მიზნით, რა მოცულობით, როგორ გაანალიზდება და რაში გამოიყენება შედეგები. სხვა ქვეყნების გამოცდილება ადასტურებს შესაბამისი საჯარო რეესტრების წარმოების და მათ შესახებ ინფორმაციის ღიაობის აუცილებლობასაც.

ადამიანის უფლებების ფართო წრე, რაც შეიძლება დაირღვეს ალგორითმების გამოყენებით, კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ ხელოვნური ინტელექტი პოტენციურ საფრთხეს არ წარმოადგენს მხოლოდ პერსონალური მონაცემებისათვის და ის არათუ ადამიანის უფლებების შეზღუდვის, არამედ დემოკრატიული სტაბილურობისა და კანონის უზენაესობის ხელშეშლელი ფაქტორიც შეიძლება გახდეს. ტექნოლოგიური პროგრესის დაჩქარებული ტემპის კვალდაკვალ, ანალიზზე დაფუძნებული გადაწყვეტების და მბოჭავი რეგულაციების დადგენა საქართველოში აუცილებელია იმისთვის, რომ მოხდეს ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების პროცესში ერთის მხრივ დადებითი ეფექტის და პოზიტიური შედეგების გამოყენება და მეორეს მხრივ არ მოხდეს ამ ტექნოლოგიების მეშვეობით არალეგიტიმურად, უხეშად და არა პროპორციულად ადამიანის უფლებებით დაცულ სფეროებში ჩარევა.

ბიბლიოგრაფია:

1. საქართველოს კანონი „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 14.06.2023, <<https://matsne.gov.ge/document/view/5827307?publication=1>> [02.08.2024].
2. „საქართველოს სახელმწიფოს ენერგეტიკული პოლიტიკის“ დამტკიცების შესახებ საქართველოს პარლამენტის 2024 წლის 27 ივნისის N4349-XIVმს-Xმპ დადგენილება, <<https://matsne.gov.ge/document/view/6212458?publication=0>> [10.08.2024].
3. „საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის ინტეგრირებული მართვის 2023 – 2027 წლების სტრატეგიისა და მისი სამოქმედო გეგმის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს მთავრობის 2023 წლის 9 მარტი დადგენილება, №92, <<https://matsne.gov.ge/document/view/5746129?publication=1>> [15.08.2024].
4. „საქართველოს 2023-2025 წლების ტუბერკულოზის კონტროლის ეროვნული სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის 2023 წლის 21 ივლისის №54/ნ ბრძანება, <<https://matsne.gov.ge/document/view/5863955?publication=0>> [10.08.2024].
5. „მონაცემებზე დაფუძნებული სტატისტიკური, ხელოვნური ინტელექტის და მანქანური სწავლების მოდელების რისკების მართვის დებულების დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2020 წლის 17 აგვისტოს №151/04 ბრძანება, <<https://matsne.gov.ge/document/view/4964423?publication=2>> [29.07.2024].
6. ა(ა)იპ ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი, ხელოვნური ინტელექტის სისტემების გამოყენება საქართველოში – კანონმდებლობა და პრაქტიკა, თბ., 2021, <<https://idfi.ge/public/upload/Article/AI%20ENG%20FULL.pdf>> [14.08.2024].
7. ბურკაძე ხ., ხელოვნური ინტელექტის სამართლის სუბიექტად მიჩნევის სტატუსისკენ, ჟურნ. „იუსტიცია“ N2 (5), 2023, <[https://iustitia.gov.ge/2023-N2\(5\)-32-44-%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%99%E1%83%90%E1%83%AB%E1%83%94.pdf](https://iustitia.gov.ge/2023-N2(5)-32-44-%E1%83%91%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%99%E1%83%90%E1%83%AB%E1%83%94.pdf)> [10.08.2024], 32, 35, 36, 39.
8. გაბისონია ზ., ინტერნეტ სამართალი და ხელოვნური ინტელექტი, გამომცემლობა „იურისტების სამყარო“, თბ., 2022, 443, 453, 463, 525-542.
9. გაბისონია ზ., ხელოვნური ინტელექტის არსი და მისი სამართლის სუბიექტად ცნობის პრობლემა, ჟურნ. „იუსტიცია“ N1, 2022, 129, 131, 136-138, <https://iustitia.gov.ge/uploads/16721463_96.1full_en.pdf> [10.08.2024].

10. გაბისონია ზ., ციფრული მმართველობა და სამართლის ტექნოლოგიები იუსტიციის სისტემაში, ჟურნალი „იუსტიცია“ 2023 1(4), <<https://doi.org/10.59172/2667-9876/2023-1/28-44>> [18.07.2024].
11. ხელოვნური ინტელექტის ეროვნული სტრატეგიის საჭიროება, კვლევის ანგარიში, 2020, <<https://btu.edu.ge/khelovnuri-inteleqtis-erovnuli-strategiis-satchiroeba/>> [02.08.2024].
12. ხელოვნური ინტელექტის საქართველოს ეროვნული სტრატეგიის სახელმძღვანელო პრინციპები, ბიზნესისა და ტექნოლოგიების უნივერსიტეტი, თბ., 2023, <<https://drive.google.com/file/d/1SRKp8Qe3jnJngO0W9OYNbhsnBigSb3tL/view>> [09.08.2024].
13. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the Protection of Natural Persons with regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of Such Data, and Repealing (General Data Protection Regulation), Directive 95/46/EC, <<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>> [29.07.2024].
14. Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law, <<https://rm.coe.int/1680afae3c>> [15.08.2024].
15. Bales R.A., Stone K.V.W., The Invisible Web at Work: Artificial Intelligence and Electronic Surveillance in the Workplace, <<https://ssrn.com/abstract=3410655>> [07.07.2024].
16. Raso F., Hilligoss H., Krishnamurthy V., Bavitz Ch., Kimberly L., Artificial Intelligence and Human Rights: Opportunities and Risks, Berkman Klein Center for Internet and Society Research Publication, <<http://nrs.harvard.edu/urn-3:HUL.InstRepos:38021439>> [13.08.2024].
17. The Brain-Computer Interface: New Rights or New Threats to Fundamental Freedoms, COE Parliamentary Assembly, Recommendation 2184, (2020), <<https://pace.coe.int/pdf/acace403a83aad11dc0a684067f2a6ae54a65ff2d70e7d1552e28e4b9ce8b05e?title=Rec.%202184.pdf>> [14.08.2024].
18. Getting the Future Right – Artificial Intelligence and Fundamental rights, European Union Agency for Fundamental Rights, Publications Office of the European Union, 2020, <https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-artificial-intelligence_en.pdf> <https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/ai_impact.pdf> [13.07.2024].
19. Reykjavík Declaration, Council of Europe, Ref. 089123GBR, 2023, <<https://edoc.coe.int/en/the-council-of-europe-in-brief/11619-united-around-our-values-reykjavik-declaration.html#>> [06.08.2024].
20. Algorithms and Human Rights, <<https://rm.coe.int/algorithms-and-human-rights-en-rev/16807956b5>> [19.07.2024], Safeguarding Human Rights in the Era of Artificial Intelligence, <<https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/safeguarding-human-rights-in-the-era-of-artificial-intelligence?redirect=%2Fen%2Fweb%2Fcommissioner%2Fthematic-work%2Fartificial-intelligence>> [29.07.2024].
21. <<https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/safeguarding-human-rights-in-the-era-of-artificial-intelligence?redirect=%2Fen%2Fweb%2Fcommissioner%2Fthematic-work%2Fartificial-intelligence>> [29.07.2024].
22. <<https://centres.weforum.org/centre-for-the-fourth-industrial-revolution/home>> [10.08.2024].
23. <<https://press.un.org/en/2023/sgsm22017.doc.htm>> [13.08.2024].
24. <https://joint-research-centre.ec.europa.eu/jrc-mission-statement-work-programme/facts4efuture/artificial-intelligence-european-perspective/ai-opportunities-and-threats_en> [13.08.2024].
25. <<https://www.opinosis-analytics.com/blog/tay-twitter-bot/>> [21.07.2024].
26. <<https://unric.org/en/can-artificial-intelligence-ai-influence-elections/>> [21.07.2024]
27. <<https://cogitocorp.com/about/>> [08.07.2024].
28. <<https://veriato.com/>> [08.07.2024].
29. <<https://keencorp.com/solutions/>> [08.07.2024].
30. <<https://www.theguardian.com/technology/2021/apr/14/court-tells-uber-to-reinstate-five-uk-drivers-sacked-by-automated-process>> [18.07.2024].
31. <<https://waymo.com/about/>> [29.07.2024].

32. <<https://ecnl.org/news/netherlands-sets-precedent-human-rights-safeguards-use-ai>> [27.07.2024].
33. <<https://algoritmes.overheid.nl/nl>> [27.07.2024].
34. <<https://www.gov.uk/algorithmic-transparency-records>> [27.07.2024].
35. <<https://ai.hel.fi/en/ai-register/>> <<https://algitmeregister.amsterdam.nl/>> [27.07.2024].
36. <<https://mpt.gob.es/en/politica-territorial/desconcentracion-sector-publico-institucional-estatal/determinacion-sede-AESIA.html>> [27.07.2024].
37. <<https://www.coe.int/en/web/portal/-/council-of-europe-adopts-first-international-treaty-on-artificial-intelligence>> [06.08.2024].